

شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی

(با تأکید بر حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران و اسلامشهر)

دکتر بهمن کارگر

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری

دکتر رحیم سرور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری

چاپ اول

۱۳۹۰

سرشناسه کارگر، بهمن، ۱۳۴۰ -
 عنوان و نام پدیدآور: شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی، یا تأکید بر حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران و
 اسلامشهر / بهمن کارگر، رحیم سرور، ویراستار حمید بحیرایی
 مشخصات نشر: تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری: ۵۴۲ ص.
 شابک: ۷۵۰۰۰ روال: 978-964-211-073-5
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۵۰۷ - ۵۲۱.
 موضوع: حاشیه‌نشینی -- ایران -- تهران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پرووی.
 موضوع: حاشیه‌نشینی -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پرووی.
 موضوع: حاشیه‌نشینی -- ایران -- اسلامشهر -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پرووی.
 موضوع: امنیت -- ایران -- تهران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پرووی.
 موضوع: امنیت -- ایران -- اسلامشهر -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه‌پرووی.
 شناسه افزوده: سرور، رحیم، ۱۳۴۸ -
 شناسه افزوده: بحیرایی، حمید، ۱۳۴۹ - ویراستار
 شناسه افزوده: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
 رده‌بندی کنگره: ۹۰۰۲۱۳۹۰ - ۶۷۰ / ۲ HN
 رده‌بندی دیویی: ۳۰۷ / ۷۶۰۰۵۱۲۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۲۱۳۲۴

سازمان جغرافیایی

شابک: ۷۳ - ۵ - ۹۶۴ - ۲۱۱ - ۹۷۸ - ISBN 978-964-211-073-5

- عنوان:** شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی (با تأکید بر حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران و اسلامشهر)
کتاب نویسنده: دکتر بهمن کارگر - دکتر رحیم سرور
کتاب ویراستار: حمید بحیرایی
*** نوبت چاپ:** اول - ۱۳۹۰
*** شمارگان:** ۳۰۰۰ جلد
*** ناشر:** انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
*** قیمت:** ۷۵۰۰۰ ریال
*** حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:** انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

مرکز بخش:

سپهر - نمایشگاه و مرکز فروش انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، خیابان شریعتی، خیابان معنی

Web Site: WWW.NGOIRAN.ir

E-Mail: NGOIRAN84@yahoo.com

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات و چارچوب بحث	۱
۱-۱- طرح مسئله	۱
۱-۱-۱- طرح مسئله (در مقیاس کلان)	۱
۱-۱-۲- طرح مسئله در مقیاس منطقه شهری تهران	۷
۲-۱- پرسش‌های بنیادی تحقیق	۱۰
۳-۱- جایگاه و اهمیت موضوع	۱۱
۱-۳-۱- ضرورت موضوع در آیات و روایات اسلامی	۱۱
۲-۳-۱- ضرورت و جایگاه موضوع از منظر فقر شهری	۱۱
۳-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر جایگاه امنیت	۱۲
۴-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر رویکرد به پارادایم‌های جدید در برنامه‌ریزی شهری	۱۳
۵-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر گسترش ابعاد سکونتگاه‌های غیررسمی	۱۴
۶-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر گسترش آسیب‌های اجتماعی در شهرها	۱۵
۷-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر ابعاد توسعه ناموزون فضایی	۱۶
۸-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از حیث رویکرد به مباحث محوری اقتصادی - اجتماعی در ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی	۱۶
۹-۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع از منظر رویکرد به تحلیل فضا - جامعه در مطالعات شهری	۱۷
۱۰-۳-۱- سایر دلایل و ضرورت‌ها	۱۸
۴-۱- اهداف اصلی کتاب	۱۹
۱-۴-۱- هدف کلان	۱۹
۲-۴-۱- اهداف خرد	۲۰

۲۰	۱-۵- زمینه‌های راهبردی
۲۲	۱-۶- مشخصه اصلی مطالعه
۲۲	۱-۷- فرآیند ترکیب روش‌ها
۲۵	فصل دوم: فضا، نظریه‌های شهری، ساخت اجتماعی و جدایی‌گزینی
۲۶	۲-۱-۱- فضا، تعریف و ابعاد آن
۲۶	۲-۱-۱-۱- تعریف و انواع فضا
۳۲	۲-۱-۱-۲- فضا و جامعه
۳۲	۲-۱-۳- فضای شهری
۳۴	۲-۱-۴- فضا عنصر بنیادی جامعه است
۳۷	۲-۱-۵- فضا، جامعه و امنیت: مسند توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی
۳۹	۲-۱-۶- فضای شهری و تفکیک
۴۲	۲-۱-۷- شهرها و فضاهای رقابتی
۴۳	۲-۲- نظریه شهر در ایران (راهبرد امنیت، سیاست سرزمینی و فضای اجتماعی)
۴۵	۲-۳- ابرمسئله شهری ایران و رویکرد برنامه‌ریزی شهری اجتماع محور
۴۷	۲-۴- رویکردهای جدید معرفت‌شناختی
۴۹	۲-۴-۱- جغرافیای انتقادی و فراموش‌شدگان فضاهای شهری
۵۰	۲-۵- نظریه‌های تبیین‌کننده رابطه جامعه و فضا
۵۵	۲-۵-۱- وجوه اشتراک و تأکید نظریه‌پردازان نوین فضا و جامعه
۵۷	۲-۵-۲- پی‌آمد بحث
۵۹	۲-۶- نظریه‌های اقتصادی و فضا
۵۹	۲-۶-۱- نظریه‌های تکاملی شهرها
۶۱	۲-۶-۲- نظریه‌های متناقض در توسعه نامتوازن
۶۵	۲-۷- نظریه‌های اجتماعی و فضا
۶۷	۲-۷-۱- نظریه بوم‌شناسی انسان در مکتب شیکاگو

- ۶۷-۱-۱-۷-۲-..... مکتب شیکاگو
- ۷۳-۲-۱-۷-۲-..... رویکردهای اصلی بر جدایی‌گزینی فضایی
- ۷۹-۸-۲-..... نظریه‌های اقتصاد سیاسی و فضا
- ۸۰-۱-۸-۲-..... نظریه‌های نو مارکسی توسعه شهری
- ۸۶-۲-۸-۲-..... نظریه لیبرالیسم نو
- ۸۶-۱-۲-۸-۲-..... لیبرالیسم نو و راست جدید
- ۸۷-۲-۲-۸-۲-..... ریشه‌های نظری لیبرالیسم نو
- ۸۷-۳-۲-۸-۲-..... لیبرالیسم نو در آزمون تجربه
- ۸۸-۴-۲-۸-۲-..... بازنگری در سیاست‌های لیبرالیسم نو
- ۹۰-۵-۲-۸-۲-..... عصر مشترک بخش عمومی - خصوصی (دولت - بازار)
- ۹۱-۳-۸-۲-..... نظریه‌های تحلیلی جامعه و فضا
- ۹۱-۱-۳-۸-۲-..... طرح پارادایم‌های جدید
- ۹۳-۲-۳-۸-۲-..... نقش اجتماع محلی و مکان محلی در توسعه شهری
- ۹۵-۳-۳-۸-۲-..... راه سوم در برنامه‌ریزی اقتصادی - اجتماعی
- ۹۶-۴-۳-۸-۲-..... اولویت برنامه‌ریزی محلی
- ۹۸-۵-۳-۸-۲-..... عصر اطلاعات و جامعه شبکه‌ای
- ۹۹-۹-۲-..... جمع‌بندی نظریات (شهر، جدایی‌گزینی فضایی و امنیت اجتماعی)

فصل سوم: حاشیه‌نشینی (سکونتگاه‌های غیررسمی) ساختارهای جامعه و امنیت

- ۱۰۷-..... اجتماعی
- ۱۰۸-۱-۳-..... تعریف حاشیه‌نشینی یا سکونتگاه‌های غیررسمی و
- ۱۱۰-۲-۳-..... فقر شهری و سکونتگاه‌های غیررسمی
- ۱۱۷-۱-۲-۳-..... محرومیت‌های موجود در سکونتگاه‌های غیررسمی
- ۱۱۸-۳-۳-..... گروه‌بندی نظریه‌های پیدایش حاشیه‌نشینی (سکونتگاه‌های غیررسمی)
- ۱۱۹-۱-۳-۳-..... رویکردهای تبیینی سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه‌نشینی)

۱۱۹	۱-۱-۳-۳- نظریات مسئله گرا
۱۲۰	۲-۱-۳-۳- نظریات بنیاد گرا
۱۲۲	۳-۱-۳-۳- نظریات هدف گرا
۱۲۳	۲-۳-۳- برنامه ریزی آمایش سرزمین و گسترش سکونتگاه های غیررسمی (حاشیه نشینی)
۱۲۳	۳-۳-۳- تحلیل فضایی - مکانی و سکونتگاه های غیررسمی از مکتب شیکاگو تا مکتب
۱۲۴	لس آنجلس
۱۳۱	۴-۳- برداشت های مختلف راجع به پدیده سکونتگاه های غیررسمی
۱۳۵	۵-۳- نظریه های بررسی کننده امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه نشین
۱۳۵	۱-۵-۳- نظریه های جامعه شناختی
۱۳۹	۲-۵-۳- نظریه دورکیم
۱۳۹	۳-۵-۳- مکتب محیط اجتماعی و فرهنگی
۱۳۹	۴-۵-۳- نظریه ادوین ساترلند
۱۴۰	۵-۵-۳- نظریه مرتن
۱۴۰	۶-۳- عوامل تأثیرگذار محیط زندگی بر ارتکاب جرایم
۱۴۰	۱-۶-۳- مسکن و نقش جرمزایی آن
۱۴۱	۲-۶-۳- ساکنان مسکن و نقش جرمزایی آنها
۱۴۱	۳-۶-۳- ارزش مسکن، به بیان دیگر کیفیت مسکن و نقش جرمزایی آن
۱۴۱	۴-۶-۳- همسایگان و نقش جرمزایی آنان
۱۴۳	۷-۳- رویکرد و گزینه های حل مشکل سکونتگاه های غیررسمی
۱۴۴	۱-۷-۳- نادیده گرفتن
۱۴۵	۲-۷-۳- حذف و تخلیه اجباری
۱۴۶	۳-۷-۳- خود یاری
۱۴۶	۴-۷-۳- مسکن عمومی
۱۴۷	۵-۷-۳- مکان و خدمات
۱۴۹	۶-۷-۳- ارتقا بخشی (بهسازی)

۱۵۱	 توانمندسازی - ۷-۷-۳
۱۵۴	 جمع‌بندی و نتیجه‌گیری - ۸-۳

فصل چهارم: امنیت اجتماعی و رویکردهای تولید آن در جامعه و مناطق شهری و

۱۶۱	 حاشیه نشین
۱۶۲	 ۱-۴- مفهوم، تعریف و اقسام امنیت
۱۶۲	 ۱-۱-۴- مفهوم لغوی امنیت
۱۶۳	 ۲-۱-۴- مفهوم اصطلاحی امنیت
۱۶۴	 ۳-۱-۴- اقسام امنیت
۱۶۵	 ۴-۱-۴- سیالیت در مفهوم امنیت و نکات ایجابی و سلبی آن
۱۶۶	 ۱-۴-۱-۴- نکات ایجابی
۱۶۷	 ۲-۴-۱-۴- نکات سلبی
۱۶۸	 ۵-۱-۴- امنیت فردی و امنیت جمعی (جامعه و اجتماع)
۱۶۸	 ۱-۵-۱-۴- امنیت فردی
۱۶۸	 ۲-۵-۱-۴- امنیت جامعه و اجتماع
۱۶۹	 ۶-۱-۴- ابعاد عینی و ذهنی امنیت
۱۷۰	 ۷-۱-۴- تبارشناسی امنیت اجتماعی
۱۷۱	 ۸-۱-۴- امنیت اجتماعی به مثابه ارزش
۱۷۵	 ۲-۴- امنیت اجتماعی از دیدگاه قرآن مجید و امام علی (ع)
۱۷۵	 ۱-۲-۴- امنیت در قرآن مجید
۱۷۷	 ۲-۲-۴- امنیت در قانون اساسی
۱۷۷	 ۳-۲-۴- امام علی (ع) و پایه‌های امنیت اجتماعی
۱۷۷	 ۱-۳-۲-۴- وحدت و همدلی مردم در مسائل مهم سیاسی - اجتماعی
۱۷۸	 ۲-۳-۲-۴- ایمان محکم و فراگیری مردمی
۱۷۸	 ۳-۳-۲-۴- جهاد و آمادگی دفاعی همگانی

- ۲۳۶-۲-۵-۳- ویژگی‌های شهرنشینی موثر در امنیت اجتماعی.....
- ۲۳۶-۳-۵- سکونتگاه‌های غیررسمی و آسیب‌های اجتماعی.....
- ۲۳۷-۱-۳-۵- تأثیر عوامل اقتصادی در آسیب‌های اجتماعی.....
- ۲۳۸-۴-۵- سرمایه کالبدی و اجتماعی محلات شهری و امنیت اجتماعی.....
- ۲۳۹-۱-۴-۵- سرمایه‌های اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی در فضاهای شهری ..
- ۲۴۰-۲-۴-۵- سرمایه کالبدی و کاهش آسیب‌های اجتماعی.....
- ۲۴۱-۵-۵- نظریه‌های مربوط به رابطه شهرنشینی (حاشیه نشینی) و امنیت اجتماعی.....
- ۲۴۳-۶-۵- زمینه‌های بروز ناامنی اجتماعی در مناطق حاشیه نشین.....
- ۲۴۵-۷-۵- رویکردهای موقعیتی پیشگیری از جرم (فضا در رویکرد مطلق و تهدید امنیت اجتماعی).....
- ۲۴۶-۱-۷-۵- رویکردهای موقعیتی و مکانی پیشگیری از جرم.....
- ۲۴۷-۱-۱-۷-۵- تئوری چشمان خیابان.....
- ۲۴۸-۲-۱-۷-۵- تئوری فضای قابل دفاع.....
- ۲۵۰-۳-۱-۷-۵- تئوری پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط (CPTED).....
- ۲۵۲-۴-۱-۷-۵- تئوری پنجره‌های شکسته.....
- ۲۵۴-۵-۱-۷-۵- تکنیک چیدمان فضا.....
- ۲۵۴-۶-۱-۷-۵- مکتب نوشهر گرایان.....
- ۲۵۵-۲-۷-۵- جمع‌بندی نظریات.....
- ۲۵۷-۸-۵- سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین.....
- ۲۶۰-۹-۵- قوانین و مقررات شهری و امنیت اجتماعی.....
- ۲۶۱-۱۰-۵- محیط، رفتار اجتماعی و سازماندهی فضاهای عمومی شهر و امنیت اجتماعی ..
- ۲۶۳-۱۱-۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

فصل ششم: تحولات شهرنشینی، سکونتگاه‌های غیررسمی و امنیت اجتماعی در

ایران..... ۲۶۷

۱-۶- تحولات جمعیت شهرنشین کشور.....	۲۶۹
۱-۱-۶- جوانی جمعیت	۲۷۴
۲-۶- تحولات شهرنشینی در ارتباط با ساختار اقتصادی - اجتماعی	۲۷۶
۳-۶- شهرنشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی (حاشیه نشینی)	۲۸۵
۴-۶- جایگاه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله کشور و سایر اسناد ملی - منطقه‌ای مصوب	۲۹۳
۵-۶- سکونتگاه‌های غیررسمی، جامعه و امنیت اجتماعی	۲۹۶
۶-۶- اسکان غیررسمی و مدیریت شهری	۳۰۰
۷-۶- حقوق شهروندی حاشیه‌نشینان	۳۰۱
۸-۶- علل شکل‌گیری و روندهای حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران ..	۳۰۲
۹-۶- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۳۰۹

فصل هفتم: مهاجرت، شهرنشینی و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در حاشیه

جنوبی منطقه - شهری تهران	۳۱۹
۱-۷- حدود، موقعیت و تقسیمات سیاسی - اداری	۳۲۱
۱-۷-۲- حدود و موقعیت جغرافیایی استان تهران	۳۲۱
۱-۷-۲- بستر طبیعی و کاربری اراضی	۳۲۱
۱-۷-۳- تقسیمات سیاسی - اداری استان	۳۲۲
۱-۷-۳-۱- امنیت و تقسیمات سیاسی - اداری استان	۳۲۴
۱-۷-۲- روند شکل‌گیری اسکان غیررسمی و چالش‌های امنیتی	۳۲۶
۱-۷-۲-۱- تحولات جمعیت و شهرنشینی بر اساس یافته‌های سرشماری ۱۳۸۵	۳۲۹
۱-۷-۲-۱-۱- تعداد جمعیت	۳۲۹
۱-۷-۲-۲- اندازه جمعیتی شهرهای استان و جمعیت آنها	۳۳۱
۱-۷-۲-۳- میزان رشد جمعیت	۳۳۲
۱-۷-۲-۴- تراکم جمعیت	۳۳۵

۳۳۹	۷-۲-۱-۵- روند مهاجرت و اثرات امنیتی آن
۳۴۶	۷-۲-۱-۶- پیش‌بینی جمعیتی
۳۴۸	۷-۲-۱-۷- روند جمعیت پذیری و رشد مراکز جمعیتی حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران
۳۵۲	۷-۳-۱- ساختار شناسی تحولات و شکل‌گیری سکونتگاه‌های خودرو در حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران (رویکرد جدایی‌گزینی اجتماعی- فضایی)
۳۵۸	۷-۳-۲- نقش و عملکرد کلی سکونتگاه‌های غیررسمی حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران در مراحل شکل‌گیری و گذار
۳۶۲	۷-۴-۱- ساخت‌یابی اقتصادی، اجتماعی و برنامه‌ای اسکان غیررسمی در حاشیه جنوبی کلانشهر تهران
۳۶۲	۷-۴-۱- فقدان برنامه و طرح
۳۶۳	۷-۴-۲- نارسایی نظام مدیریت
۳۶۴	۷-۴-۳- اسکان غیررسمی
۳۶۶	۷-۵-۱- جدایی‌گزینی اکولوژیکی در حاشیه جنوبی کلانشهر تهران
۳۷۱	۷-۵-۱- مراحل تکامل اکولوژیکی (شکل‌گیری و تحول) سکونتگاه‌های غیررسمی در حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران
۳۷۳	۷-۶- ویژگی‌ها و مشخصات عام اجتماعی - اقتصادی و امنیتی سکونتگاه‌های غیررسمی تهران
۳۷۵	۷-۶-۱- اسکان غیررسمی و امنیت اجتماعی در سند چشم‌انداز توسعه
۳۷۷	۷-۷- چشم‌انداز گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی و تبعات امنیتی آن
۳۷۸	۷-۸- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۳۸۵	فصل هشتم: بررسی ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی و تحولات سکونت غیررسمی و امنیت اجتماعی اسلامشهر
۳۸۶	۸-۱- موقعیت جغرافیایی و تقسیمات کشوری

۲-۸- جایگاه حوزه اسلامشهر در مجموعه شهری تهران	۳۸۸
۳-۸- روند توسعه فیزیکی و عوامل مؤثر در آن و تحولات کالبدی اسلامشهر	۳۸۹
۱-۳-۸- تحولات ساختار کالبدی	۳۹۲
۱-۱-۳-۸- اشکال توسعه کالبدی در حوزه شهری	۳۹۳
۲-۱-۳-۸- گرایش‌های توسعه کالبدی در حوزه شهری	۳۹۴
۴-۸- جمعیت، مهاجرت و اسکان غیررسمی	۳۹۴
۱-۴-۸- کلیاتی در مورد جمعیت شهر اسلامشهر	۳۹۴
۲-۴-۸- علل و عوامل جذب مهاجران و ظهور اسکان غیررسمی در شهرستان اسلامشهر	۳۹۶
۱-۲-۴-۸- شهرونددایی برنامه‌های مسکن (کاستی‌های برنامه‌ریزی فقر)	۳۹۹
۳-۴-۸- آینده‌نگری جمعیت و اسکان اسلامشهر و حوزه	۴۰۱
۵-۸- بررسی وضعیت زمین و مسکن	۴۰۵
۱-۵-۸- بررسی ساختار و خصوصیات عمده زمین و مسکن در حوزه شهری اسلامشهر - رباط‌کریم	۴۰۵
۱-۱-۵-۸- بررسی ساختار و خصوصیات عمده زمین	۴۰۵
۲-۱-۵-۸- بررسی ساختار و خصوصیات عمده مسکن	۴۰۶
۲-۵-۸- شاخص‌های کیفی مسکن در اسلامشهر	۴۰۸
۱-۲-۵-۸- میزان استفاده از مصالح بادوام	۴۰۸
۲-۲-۵-۸- متوسط عمر بنا در ساختمان‌های مسکونی اسلامشهر	۴۰۹
۳-۲-۵-۸- نحوه تصرف در ساختمان‌های مسکونی اسلامشهر	۴۱۱
۴-۲-۵-۸- امنیت سکونتی	۴۱۲
۵-۲-۵-۸- دسترسی به تسهیلات و خدمات شهری و رفاهی در حوزه شهری اسلامشهر	۴۱۳
۶-۲-۵-۸- کیفیت ایمنی مبلمان و نمای شهری	۴۱۵
۷-۲-۵-۸- بررسی کیفیت فضاهای عمومی و فراغت	۴۱۵

۶-۸- ساختار مدیریت امنیت اجتماعی	۴۱۶
۶-۸-۱- تشکل های مردمی و میزان مشارکت آنها در امنیت اجتماعی	۴۱۷
۶-۸-۷- تحلیل گرایش های تعیین اسکان غیررسمی و امنیت اجتماعی در آینده	۴۱۹
۶-۸-۷-۱- حرکت جمعیتی کم درآمد ها به سمت حوزه شهری	۴۱۹
۶-۸-۷-۲- گرایش اسکان جمعیت به سمت پراکندگی در نواحی برنامه ریزی نشده ..	۴۱۹
۶-۸-۷-۳- گرایش به تداوم روند مهاجرت و رشد سریع جمعیت	۴۲۱
۶-۸-۷-۴- گرایش به تغییر کاربری اراضی کشاورزی و گسترش کاربری انبارداری و حمل و نقل	۴۲۱
۶-۸-۷-۵- گرایش صنایع کوچک به استقرار در حوزه شهری	۴۲۲
۶-۸-۷-۶- سایر موارد	۴۲۲
۶-۸-۷-۷- جمع بندی و تحلیل تلفیقی (چشم انداز توسعه، اسکان غیررسمی و امنیت اجتماعی شهرستان)	۴۲۲
۶-۸-۸- جمع بندی و نتیجه گیری	۴۳۱

فصل نهم: بررسی و تحلیل ساختارهای فضا - جامعه و امنیت اجتماعی در محلات

اسلامشهر	۴۳۵
۹-۱- شناخت محلات شهری	۴۳۶
۹-۲- شناسایی محلات فقیر	۴۳۷
۹-۳- محلات هدف تحلیل امنیت اجتماعی (میان آباد و مرسی آباد)	۴۴۶
۹-۳-۱- سنجش احساس امنیت اجتماعی در محلات انتخابی	۴۴۷
۹-۳-۲- بخشی از نتایج سنجش احساس امنیت در محلات مورد مطالعه	۴۵۰
۹-۳-۳- محله میان آباد (محله شماره ۱۵) نمونه ای از الگوی جدایی کزینی اجتماعی - فضایی	۴۵۲
۹-۳-۴- گونه شناسی و تحلیل وضعیت امنیت اجتماعی در دو محله (میان آباد و مرسی آباد)	۴۵۷

- ۹-۳-۵- میان‌آباد، تداوم اسکان غیررسمی و تهدید امنیت اجتماعی ۴۶۳
- ۹-۳-۶- احساس فقر، تبعیض و نابرابری ۴۶۵
- ۹-۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۴۶۸

فصل دهم: راهبردها و برنامه‌های تولید امنیت اجتماعی ۴۷۱

- ۱۰-۱- تحلیل‌های راهبردی ۴۷۱
- ۱۰-۱-۱- علل شکل‌گیری و جدایی‌گزینی اجتماعی - فضایی سکونت‌گاه‌های غیررسمی حاشیه جنوبی کلانشهر تهران (اسلامشهر) ۴۷۱
- ۱۰-۱-۲- روستایی شدن شهر ۴۷۴
- ۱۰-۱-۳- بافت فرسوده غیررسمی ۴۷۷
- ۱۰-۱-۴- رشد روستاها و جذب سکونت‌های غیررسمی ۴۷۸
- ۱۰-۱-۵- چشم‌انداز تمرکز، نابرابری درون منطقه‌ای، مهاجرت و امنیت اجتماعی .. ۴۷۸
- ۱۰-۱-۶- فراگیری مسائل امنیتی و چشم‌انداز آن در اسلامشهر ۴۸۲
- ۱۰-۱-۷- روند و آینده نگرى تحولات ۴۸۳
- ۱۰-۱-۸- خلاء آمایشی و اثرات آن ۴۸۸
- ۱۰-۱-۹- مدیریت یکپارچه و امنیت اجتماعی ۴۹۰
- ۱۰-۲- راهبردها و پیشنهادات ۴۹۵
- ۱۰-۲-۲- راهبرد ساماندهی مهاجرت و توازن منطقه‌ای ۴۹۵
- ۱۰-۲-۲- راهبردهای ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی ۵۰۱
- ۱۰-۲-۳- راهبردهای کلان، میانه و خرد در تولید امنیت اجتماعی ۵۰۲

منابع و مأخذ ۵۰۷

- منابع فارسی ۵۰۷
- منابع انگلیسی ۵۳۹
- منابع اینترنتی ۵۴۱

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱-۱: مشخصات سکونتگاه‌های غیررسمی در برخی کشورهای جهان ..	۲
جدول شماره ۱-۲: نرخ شهرنشینی برحسب مناطق جهان در حال توسعه	۳
جدول شماره ۱-۳: جمعیت شهرنشین جهان تا سال ۲۰۱۵	۴
جدول شماره ۱-۲: چستی (ماهیت) فضا (برداشت‌های سه‌گانه از مفهوم فضا)	۳۰
جدول شماره ۲-۲: اهداف، اصول اصلی و راهبردهای ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی	۳۸
جدول شماره ۲-۳: مناسبه بارادایم‌های برنامه‌ریزی	۴۹
جدول شماره ۲-۴: دوران سرمایه‌داری و نمادهای آن	۵۶
جدول شماره ۱-۳: برخی دیدگاه‌های مرتبط با سکونتگاه‌های غیررسمی	۱۳۳
جدول شماره ۲-۳: مراحل رویکردهای عمده ایجاد سرپناه	۱۴۴
جدول شماره ۳-۳: اجزای پروژه بهسازی و ارتقای محله کم‌درآمدها	۱۵۰
جدول شماره ۳-۴: گروه‌بندی دیدگاه‌ها و نظریات در عرصه پیدایش و ساماندهی مسائل حاشیه‌نشینی (سکونتگاه‌های غیررسمی)	۱۵۵
جدول شماره ۳-۵: خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی برای حل مسئله حاشیه‌نشینی‌ها	۱۵۷
جدول شماره ۱-۴: مؤلفه‌های شکل‌دهنده بر بستر فضای اجتماعی و تعریف‌کننده امنیت اجتماعی	۱۹۳
جدول شماره ۲-۴: شاخص‌ها و مؤلفه‌های احساس امنیت	۱۹۹
جدول شماره ۳-۴: سطوح تحلیل امنیت	۲۰۰
جدول شماره ۴-۴: اجزاء تشکیل دهنده واقعیت یا ماهیت امنیت	۲۰۱
جدول شماره ۴-۵: تبیین جامعه شناختی امنیت اجتماعی	۲۰۵

- جدول شماره ۴-۶: مؤلفه‌های اجتماعی - اقتصادی مؤثر در تحقق امنیت اجتماعی (راهبردهای عدالت‌محوری در استقرار امنیت اجتماعی)..... ۲۱۶
- جدول شماره ۵-۱: دیدگاه‌های رایج در نقش فضاهاى اجتماعى در نوع روابط اجتماعى.. ۲۳۳
- جدول شماره ۵-۲: تعاریف گوناگون از سرمایه اجتماعى بر پایه هدف و سطح تحلیل. ۲۳۹
- جدول شماره ۵-۳: مقایسه مؤلفه‌های رویکرد موقعیتی ۲۵۶
- جدول شماره ۴-۴: نظریه‌های مربوط به سرمایه اجتماعى و نقش آن در امنیت اجتماعى. ۲۵۸
- جدول شماره ۶-۱: وضعیت جمعیتی کشور و جمعیت شهرنشین کشور ۸۵-۱۳۳۵ ۲۷۰
- جدول شماره ۶-۲: متوسط نرخ رشد جمعیت شهری و روستایی کشور در مقاطع سرشماری ۲۷۰
- جدول شماره ۶-۳: تغییرات جمعیت نقاط شهری طی سال‌های ۸۵-۱۳۳۵ ۲۷۱
- جدول شماره ۶-۴: گزیده شاخص‌های جمعیتی کشور بر حسب نقاط شهری و روستایی طی سال‌های ۸۵-۱۳۳۵ ۲۷۲
- جدول شماره ۶-۵: نابرابری در برخورداری از مسکن مناسب در کشور ۸۴-۱۳۸۴ ۲۹۰
- جدول شماره ۶-۶: سکونتگاه‌های غیررسمی در برخی شهرهای مطالعه شده کشور ۲۹۲
- جدول شماره ۶-۷: ابعاد سکونتگاه‌های غیررسمی در برخی شهرهای ایران در سال ۱۳۸۰. ۲۹۳
- جدول شماره ۶-۸: فرایند شهرنشینی و تأثیرگذاری آن بر پدیده مهاجرت ۲۹۵
- جدول شماره ۶-۹: الگوهای شکل‌گیری اسکان غیررسمی در ایران ۳۰۵
- جدول شماره ۶-۱۰: رویکردهای اصلی حل مسئله اسکان غیررسمی و مسکن کم درآمدها در ایران ۳۰۷
- جدول شماره ۶-۱۱: رهیافت‌های چاراندیشی اسکان غیررسمی ۳۱۲
- جدول شماره ۶-۱۲: گروه‌بندی جمعیتی سکونتگاه‌های غیررسمی کشور ۳۱۳
- جدول شماره ۷-۱: تحولات جمعیت استان تهران ۳۲۳
- جدول شماره ۷-۲: جمعیت سال ۱۳۸۵ استان تهران و شهرستان‌های آن به تفکیک شهری و روستایی ۳۳۰

- جدول شماره ۷-۳: توزیع عددی و نسبی تعداد شهرهای استان تهران و جمعیت آنها
بر حسب طبقات جمعیتی در سال ۱۳۸۵ ۳۳۲
- جدول شماره ۷-۴: بازسازی جمعیت سال ۱۳۷۵ شهرستانهای استان در محدوده سال
۱۳۸۵ آنها به تفکیک شهری و روستایی و مقایسه آنها با جمعیت سال ۱۳۸۵ ۳۳۳
- جدول شماره ۷-۵: تراکم جمعیت سال ۱۳۸۵ استان تهران و درصد شهرنشینی آن بر
حسب شهرستان و سوابق جمعیتی استان در سالهای سرشماری از ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ ۳۳۷
- جدول شماره ۷-۶: سطح بندی دلایل مهاجرت ۳۴۱
- جدول شماره ۷-۷: چالش ها و معضلات ناشی از تمرکز و مهاجرت ۳۴۲
- جدول شماره ۷-۸: پیش بینی جمعیت مجموعه شهری تهران برای سال ۱۴۰۵ ۳۴۶
- جدول شماره ۷-۹: میزان رشد جمعیت مجموعه شهری برای سال ۱۴۰۵ ۳۴۶
- جدول شماره ۷-۱۰: تحول سهم جمعیت محدوده شهر تهران نسبت به جمعیت کل
استان ۸۵-۱۳۴۵ ۳۴۹
- جدول شماره ۷-۱۱: ویژگی ها و مشخصات اجتماعی، اقتصادی سکونتگاه های
غیررسمی حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران و اسلامشهر ۳۷۴
- جدول شماره ۸-۱: تقسیمات جغرافیایی شهرستان اسلامشهر - سال ۱۳۸۵ ۳۸۷
- جدول شماره ۸-۲: تحولات جمعیت در مناطق مختلف حوزه شهری اسلامشهر و
رباط کریم ۴۰۲
- جدول شماره ۸-۳: آینده نگری و توزیع جمعیت در محدوده حوزه شهری اسلامشهر و
رباط کریم ۴۰۳
- جدول شماره ۸-۴: جمعیت شهرستان اسلامشهر و شهریار در سال ۱۳۸۵ و پیش بینی
آن برای ۱۴۰۰ (به هزار نفر) ۴۰۳
- جدول شماره ۸-۵: تعداد آبادی های ۵ هزار نفره و بیشتر سال ۱۳۸۵ شهرستان های
منطقه اسلامشهر - شهریار بر حسب جمعیت ۴۰۴

جدول شماره ۸-۶: دوام بنا در ساختمان‌های مسکونی نقاط شهری شهرستان‌های منطقه شهری تهران در سال ۱۳۸۵.....	۴۰۹
جدول شماره ۸-۷: متوسط عمر بنا در ساختمان‌های مسکونی شهرهای استان تهران ۱۴۰	
جدول شماره ۸-۸: نوع مصالح به کار رفته برای احداث ساختمان‌های مسکونی در نقاط شهری حوزه، منعکس در پروانه‌های ساختمانی سال ۱۳۸۲.....	۴۱۳
جدول شماره ۸-۹: سرانه برخی تسهیلات و خدمات رفاهی، فرهنگی، ورزشی	۴۱۴
جدول شماره ۸-۱۰: جذب جمعیت در مناطق برنامه‌ریزی شده و برنامه‌ریزی نشده در حوزه شهری ۸۵-۱۳۷۵.....	۴۲۰
جدول شماره ۸-۱۱: عوامل اقتصادی - اجتماعی و فضایی اثر گذار بر امنیت اجتماعی اسلامشهر.....	۴۳۲
جدول شماره ۹-۱: محله‌بندی شهر اسلامشهر.....	۴۳۶
جدول شماره ۹-۲: سطح بندی محلات اسلامشهر براساس برخی شاخص‌های مورد بررسی.....	۴۴۴
جدول شماره ۱۰-۱: سطوح تحلیل در پیدایش و شکل‌گیری سکونت‌گاه‌های غیررسمی در حاشیه جنوبی کلانشهر تهران با تأکید بر اسلامشهر (با رویکرد امنیت اجتماعی) ۴۷۴	
جدول شماره ۱۰-۱: سطوح تحلیل (سطح‌بندی) مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین جنوب منطقه شهری تهران با تأکید بر اسلامشهر.....	۴۸۱
جدول شماره ۱۰-۲: سیاست‌ها و برنامه‌های مبداءمحور.....	۴۹۸
جدول شماره ۱۰-۳: سیاست‌ها و برنامه‌های مقصدمحور (با رویکرد تحلیل فشارهای تمرکزگرایی و تقویت مؤلفه‌های مهاجرت از تهران).....	۵۰۰
جدول شماره ۱۰-۵: راهبردهای بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی حاشیه جنوبی کلانشهر تهران با تأکید بر اسلامشهر (با رویکرد امنیت اجتماعی).....	۵۰۲

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره ۱-۲: رابطه فضایی / مکانی در دیدگاه لوفور	۲۷
نمودار شماره ۲-۲: مثلث تقابلهای فضایی لوفور	۲۸
نمودار شماره ۳-۲: دایره تقابلهای فضایی	۲۸
نمودار شماره ۴-۲: رابطه عرصه‌های اقتصاد، سیاست و زیستی - اجتماعی با جدایی‌گزینی فضایی	۱۰۴
نمودار شماره ۱-۳: جنبه‌های مختلف فقر شهری	۱۱۴
نمودار شماره ۲-۳: رابطه فقر و شکل‌گیری محلات فقیرنشین	۱۱۶
نمودار شماره ۳-۳: آمایش سرزمین و سکونتگاه‌های غیررسمی	۱۲۵
نمودار شماره ۴-۳: رابطه ساختارهای جامعه و حاشیه‌نشینی با امنیت اجتماعی	۱۶۰
نمودار شماره ۱-۴: ساختار غیر اجتماعی امنیت داخلی (رویکرد انفصالی)	۱۸۴
نمودار شماره ۲-۴: ساختار اجتماعی امنیت داخلی (رویکرد امنیت اندماجی)	۱۹۰
نمودار شماره ۳-۴: جایگاه مقوله امنیت در تحقق توسعه پایدار	۱۹۷
نمودار شماره ۴-۴: ارتباط میان توسعه پایدار و امنیت پایدار	۱۹۸
نمودار شماره ۵-۴: عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی و پیامدهای اجتماعی ناشی از آن	۲۰۳
نمودار شماره ۶-۴: فرایند افزایش جمعیت در مناطق حاشیه‌نشین بر امنیت اجتماعی	۲۱۳
نمودار شماره ۷-۴: دور تسلسل فقر و ناامنی	۲۱۹
نمودار شماره ۸-۴: رابطه امنیت اجتماعی با کنترل اجتماعی	۲۲۰
نمودار شماره ۹-۴: ارکان، عناصر و مؤلفه‌های تشکیل دهنده نظام اجتماعی ایران	۲۲۶
نمودار شماره ۱-۵: امکانات محلی و کاهش آسیب‌های اجتماعی	۲۴۱
نمودار شماره ۲-۵: نظریات و فرایند تهدید امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین	۲۴۵
نمودار شماره ۳-۵: فرایند سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فضایی مؤثر در امنیت اجتماعی	۲۶۵
نمودار شماره ۱-۶: چگونگی تحول و پیامدهای شهرنشینی مشکل‌زا	۲۸۲

- نمودار شماره ۶-۲: شمای کلی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حاشیه‌نشینی ۲۸۷
- نمودار شماره ۶-۳: فرایند تأثیرگذاری ساختارهای جامعه در مناطق حاشیه‌نشین بر
روی امنیت اجتماعی ۲۹۸
- نمودار شماره ۷-۱: فرایند تأثیر عوامل اقتصادی در مکان‌گزینی جمعیت و کم درآمدها
و فعالیت در مجموعه شهری تهران ۳۵۸
- نمودار شماره ۷-۲: شمای کلی عوامل مؤثر در شکل‌گیری حاشیه‌نشینی در منطقه
شهری تهران ۳۶۵
- نمودار شماره ۷-۳: فرایند تأثیرپذیری امنیت اجتماعی از پدیده مهاجرت در حاشیه
جنوبی منطقه شهری تهران (با تأکید بر حوزه اسلامشهر) ۳۸۴
- نمودار شماره ۸-۱: ساختار تقسیمات سیاسی - اداری شهرستان اسلامشهر ۳۸۷
- نمودار شماره ۸-۲: تشکلات و نهادهای مؤثر در برنامه‌ریزی توسعه و مدیریت امنیت
اجتماعی شهرستان اسلامشهر - روابط کریم ۴۱۸
- نمودار شماره ۸-۳: نمای کلی عوامل مؤثر در پیدایش، جمعیت‌پذیری و رشد سریع
اسلامشهر (منتج بر ناامنی اجتماعی) ۴۳۳
- نمودار شماره ۹-۱: فرایندها و پدیده‌های اثرگذار بر جدایی‌گزینی اجتماعی - فضایی
محلات اسلامشهر ۴۵۶
- نمودار شماره ۹-۲: روند منتهی به امنیت یا ناامنی اجتماعی در محلات اسلامشهر .. ۴۶۲
- نمودار شماره ۹-۳: تأثیرپذیری امنیت اجتماعی از احساس تبعیض و کارکرد
خرده‌نظام‌ها ۴۶۷
- نمودار شماره ۱۰-۱: فراگیری مسائل امنیتی اسلامشهر ۴۸۴
- نمودار شماره ۱۰-۲: مدل مفهومی تحلیل رابطه جامعه، فضا و امنیت اجتماعی در
سکونتگاه‌های غیررسمی (مناطق حاشیه‌نشین) ۴۸۷
- نمودار شماره ۱۰-۳: جایگاه پابندی به قانون در امنیت اجتماعی ۴۹۲
- نمودار شماره ۱۰-۴: اهداف کلی، اهداف خاص و استراتژی‌های کاهش فقر و
توانمندسازی حاشیه‌نشینان ۵۰۴
- نمودار شماره ۱۰-۵: راهبردها و الگوی فراگیر تحلیل کلان، میانه و خرد برای تحقق
امنیت جامعه محور ۵۰۵

افزایش، متوجه کلانشهرهای کشور به ویژه کلانشهر تهران بود و امروزه حدود ۲۵-۲۰ درصد از کل جمعیت منطقه شهری تهران و سایر کلانشهرها در این قبیل سکونتگاه‌ها زندگی می‌کنند و این نسبت با توجه به وضعیت ساختارهای اقتصادی - اجتماعی و برنامه‌ای و نیز روند رشد جمعیت و مهاجرت قطعاً افزایش چشمگیری نیز خواهد یافت. با توجه به شرایط ساختاری و زمینه‌های مساعد رشد سکونتگاههای غیررسمی، بیشترین این افزایش متوجه حوزه اسلامشهر - رباط کریم خواهد بود، به حدی که برآوردهای به عمل آمده از دوبرابر شدن جمعیت این حوزه تا سال ۱۴۰۰ (یعنی افزایش حدود ۲ میلیون نفر) حکایت دارند.

مسائل متعددی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی زمینه‌ساز بروز معضلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در این قبیل سکونتگاه‌ها شده است که ناهنجاری‌های اجتماعی، رفتارهای خلاف قانون، برابری‌های فضایی - اقتصادی، پائین بودن میزان احساس امنیت اجتماعی، بالا بودن آسیب‌پذیری اجتماعی، تنها بخشی از معضلات واقع در مسیر رشد و توسعه پایدار و متوازن محسوب می‌شود که در صورت رهاسازی یا عدم توجه کافی، قطعاً به مشکلاتی پیچیده‌تر در سطوح وسیع‌تر تبدیل خواهند شد، بنابراین:

برای شناسایی مؤلفه‌های اثر گذار فضا و جامعه در شاخص‌های امنیت اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین و تعیین عوامل سطوح کلان، میانه و خرد در تشدید یا بهبود سطح امنیت اجتماعی در حاشیه جنوبی منطقه شهری تهران و بالاخره ارائه الگویی برای مدیریت یکپارچه امنیت اجتماعی با رویکرد راهبردی - ساختاری، تهیه این کتاب تحت عنوان «شهر، حاشیه و امنیت اجتماعی» در دستور کار قرار گرفت. این کتاب در ده فصل تنظیم شده است که رئوس هر یک از فصول به شرح زیر می‌باشد:

- فصل اول: کلیات و چهارچوب بحث
- فصل دوم: فضا، نظریه‌های شهری، ساخت اجتماعی و جدایی‌گزینی

- فصل سوم: حاشیه‌نشینی (سکونتگاه‌های غیررسمی) ساختارهای جامعه و امنیت اجتماعی
 - فصل چهارم: امنیت اجتماعی و رویکردهای تولید آن در جامعه و مناطق شهری و حاشیه‌نشین
 - فصل پنجم: فضاها و شهر، جامعه و امنیت اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی
 - فصل ششم: تحولات شهرنشینی، سکونتگاه‌های غیررسمی و امنیت اجتماعی در ایران
 - فصل هفتم: مهاجرت، شهرنشینی و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در حاشیه جنوبی حوضه شهری تهران
 - فصل هشتم: بررسی ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی و تحولات سکونت غیررسمی و امنیت اجتماعی اسلامشهر
 - فصل نهم: بررسی و تحلیل ساختارهای فضا - جامعه و امنیت اجتماعی در محلات اسلامشهر
 - فصل دهم: راهبردها و برنامه‌های تولید امنیت اجتماعی
- آنچه که مسلم است ابعاد هر یک از واژه‌های فضا، سکونتگاه‌های غیررسمی و جامعه بقدری گسترده است که پرداختن به ابعاد مختلف هر یک، مستلزم تألیف کتابهای متعددی است و شاید برای اولین بار است که در کتاب حاضر سعی شده سازوکارهای اثر پذیری و اثر گذاری هر یک از این سه مفهوم در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری توأمأ مورد بررسی قرار گیرد که می‌تواند در حکم مقدمه‌ای برای ورود به بحث‌های اساسی باشد تا انشاء الله... به مرور توسط اساتید محترم تکمیل گردد.

دکتر بهمن کارگر

دکتر رحیم سرور

مقدمه

امنیت از مهم‌ترین نیازهای بشری و دارای مراتب و ابعاد قابل تاملی است که هر یک بر حسب نوع موضوع و محتوای معرفت شناختی وابسته به آن می‌تواند ابعاد گوناگونی به خود بگیرد، در واقع سخن در این است که امنیت به واسطه ساخت و نوع رویکرد به حوزه اجتماع، انواع گوناگونی دارد، ولی در هر صورت با آرامش و آسایش افراد و نداشتن بیم و هراس از تهدیدهای موجود و احتمالی در جامعه ارتباط پیدا می‌کند.

این موضوع می‌تواند به امن امر اشاره داشته باشد که سطح امنیت در ابعاد مختلف آن پدیده‌ای خارج از مرزهای ملی یا جوامع نیست بلکه عمدتاً عوامل تولید امنیت را باید در تزیین جوامع و در ساز و کار نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جست و جو کرد. بنابراین هر عاملی که امنیت اقتصادی، بهداشتی، زیست محیطی، سیاسی، غذایی فردی و ارتباطی شهروندان را تهدید کند می‌تواند زمینه‌ساز مسائل و مشکلاتی باشد که پس از آن امنیت ملی را در معرض مخاطره قرار می‌دهد. از این رو تولید امنیت از رهگذر بهبود عملکرد سازمان‌ها و نیز از طریق حفظ حقوق شهروندان و توجه و تامین نیازهای اساسی آن‌ها تنها راه حفظ انسجام ملی برای مقابله با تهدیدهای خارجی یا حتی پیشگیری از این تهدیدهاست.

امنیت در ساختار کالبدی شهر یا جلوگیری از جرایم شهری از طریق طراحی شهری نیز جدیدترین رویکرد به مقوله امنیت در ساختار شهری به حساب می‌آید که می‌بایست همراه با دیگر مولفه‌ها در شهر مورد ارزیابی و پژوهش قرار گیرد. پایین بودن سطح احساس امنیت و عدم گسترش کمی و کیفی آن می‌تواند چالش گاه توسعه پایدار و ثبات سیاسی و اقتصادی همبستگی اجتماعی و سلامت ساختار شهری در ابعاد انسان شناختی در مقوله‌های اجتماعی اقتصادی و غیره به شمار آید.

از این جهت که راهبردهای معطوف به امنیت اجتماع محور امری موثر بر تمامی جنبه‌های سیاست گذاری نظام و فرایند تصمیم سازی در حوزه برنامه‌ریزی

شهری می‌باشد، الثفات همزمان به مفاهیم امنیت شهری و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی و مشارکت همگانی در ارتقا امنیت شهری امری اساسی به نظر می‌آید.

از سویی دیگر امنیت انسانی از مهم‌ترین مشخصه‌های رفاهی تلقی می‌شود به نحوی که محور اصلی توسعه پایدار در قرن حاضر را امنیت انسانی تشکیل می‌دهد که بر اساس گزارش توسعه انسانی سازمان ملل طی دهه‌های اخیر جنبه‌های امنیت شغلی، امنیت از جهت درآمد، سلامت جسمی و روانی و امنیت زیست محیطی را نیز در بر می‌گیرد.

بر این اساس امنیت انسانی مهم‌ترین بخش مفاهیم توسعه پایدار را تشکیل می‌دهد که امکان تامین نیازهای انسانی امروز بدون از بین بردن توانمندی نسل‌های آینده برای دستیابی به امروز و نیازهایشان را فراهم می‌کند.

پژوهش‌های انجام شده متعدد در جهان نشان داده است که فقدان امنیت و رفاه اجتماعی و یا عدم برخورداری سطح وسیعی از مردم از متوسط امنیت و رفاه در جامعه از جمله عوامل مهم در شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی تلقی می‌شود امنیت و رفاه به عنوان دو هدف مهم در توسعه در دهه‌های اخیر به طور چشمگیری مباحث مختلف حوزه توسعه را تحت تاثیر قرار داده است. فقدان عدالت اجتماعی به عنوان یکی از آسیب‌های مهم در حوزه توسعه عامل مهمی در گسترش آسیب‌های اجتماعی تلقی می‌شود. عدم دسترسی به فرصت‌های اجتماعی برابر، فقدان آینده روشن، عدم دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی، تغذیه مناسب، تعلیم و تربیت استاندارد و مناسب برای همه، حمل و نقل ارزان قیمت و امن، فقدان مسکن استاندارد برای همه، فقدان امکانات متناسب با جمعیت در خصوص زندگی اجتماعی و بسیاری از موارد دیگر همگی بیانگر عدم رفاه و امنیت برای تمام سطوح جامعه است.

کشورهای در حال توسعه به دلیل گذار از جامعه سنتی به جامعه مدرن مدام در حال تغییر و تحول بوده و در دوران انتقال به سر می‌برند. عدم همخوانی وضعیت موجود با نیازهای در حال تحول این جوامع را دچار بی‌نظمی‌های

اجتماعی و چالش‌های عمومی حاصل از آن کرده و فرایند توسعه و پیشرفت این جوامع را به تعویق انداخته است.

ایران نیز به عنوان یک کشور در حال توسعه همچنان با مسائل و چالش‌های متعدد دوران انتقال مواجه است. مسائلی که در نتیجه تضاد زندگی به شکل گذشته و سستی با نیازهای ناشی از هجوم زندگی جدید و مدرن می‌باشد. عدم تعادل بین زندگی گذشته و نیازهای حال و آینده باعث بروز بی‌نظمی و چالش‌هایی از قبیل ناکارآمدی آموزش و پرورش، بیکاری، فقر و نابرابری، افزایش بی‌رویه جمعیت، مهاجرت روستاییان به شهرها، فرار مغزها، بی‌هویتی، توسعه ناپایدار، آسیب‌های اجتماعی از قبیل طلاق، اعتیاد، خودکشی، فرار دختران، و خشونت جوانان شده است. در این زمینه بنا به گزارشات موجود بیش از سه میلیون خانواده در کشور زیر خط فقر به سر می‌برند و با توجه به متوسط جمعیت هر خانوار ایرانی می‌توان حدس زد که حدود ۱۲ میلیون نفر زیر خط فقر هستند بنا به گزارش‌ها اکنون بیش از ۳ میلیون نفر بیکار در کشور وجود دارد. همچنین پیش‌بینی می‌شود تا پایان دهه هشتاد، ۱۵ میلیون مهاجر از روستا به شهر داشته باشیم در حالی که ظرفیت کنونی شهرها جوابگوی جمعیت فعلی آن نیست بنابراین جمعیت مهاجر به حاشیه شهرها رانده می‌شود و حاشیه‌نشینی به طور وسیعی خصوصاً در شهرهای بالای یکصد تا ۲۰۰ هزار نفر رشد خواهد یافت و زمینه مساعدی برای آسیب‌های اجتماعی فراهم خواهد ساخت.

کلیه مسائل و مواردی که از آن‌ها یاد شد در یک نظام اجتماعی علاوه بر پیچیدگی خاص خود دارای رابطه متقابل و نظامندی با یکدیگرند و برهم اثر می‌گذارند چنانچه با افزایش جمعیت میزان مهاجرت، بیکاری، فقر و نابرابری اجتماعی افزایش می‌یابد و با افزایش مهاجرت و اشباع ظرفیت شهرها حاشیه‌نشینی و میزان آسیب‌های اجتماعی بالا می‌رود. همه این عناصر در زنجیره‌ای از رابطه‌ی علت و معلولی نه تنها باعث تشدید خود و یکدیگر می‌شوند بلکه باعث پیدایش مسائل و بحران‌های جدیدی می‌گردند و کنترل و سازماندهی و انسجام اجتماعی را به مخاطره می‌اندازند.

اهمیت مطالعات علمی در زمینه درک صحیح ابعاد امنیت اجتماعی و رفتار مجرمین در انتخاب مکان زمان و نوع رفتار مجرمانه‌ای که در پیش می‌گیرند، بیش از هر چیز نیازمند پیشنی پشگیرانه و دیدگاهی فراتر است.

در این اثر علمی، که با همت همکاران محترم دانشگاهی، جناب آقای دکتر بهمن کارگر و جناب آقای دکتر رحیم سرور تهیه شده است، تلاش شده که با تحلیل ساختارهای فضا و جامعه مولفه‌های تهدید و تولید امنیت در مناطق حاشیه‌ای مناطق کلانشهری (با تاکید بر منطقه شهری تهران) مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد که با توجه به کارهای صورت گرفته می‌توان این اثر را یکی از مهمترین آنها از حیث نحوه ورود و پیشبرد بحث بحساب آورد که البته همینجا لازم است از زحمات همکار محترم آقای دکتر صرافی نیز در هدایت و به ثمر رسیدن این کتاب قدردانی کرد، این کتاب برای مسئولین و کارشناسان مسایل امنیتی و ایمنی شهری و برنامه‌ریزان شهری کشور نقطه و میدان عمل جدیدی را تعریف کرده و هم پیوندی عملکردی میان مطالعات علمی جغرافیای شهری و رفع مشکلات حاشیه‌نشینی و مسائل امنیت اجتماعی شهرها را تعریف و روشن می‌سازد.

شناخت و پیش‌بینی دقیق چالش‌ها، منشاء و عوامل به وجود آورنده‌ی آنها، پیامد و عواقب بروز هر یک از آنها و شناسایی ارتباط هر کدام با یکدیگر می‌تواند آسیب‌های اجتماعی آینده جلوگیری کرده و در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در دهه‌های آتی به ویژه کلانشهر تهران مثمر ثمر باشد.

با آرزوی توفیق این همکاران ارجمند در تداوم و استمرار مطالعات و پژوهش‌های آتی، امید است این اثر ارزنده مورد توجه و بهره‌برداری پژوهشگران عرصه جغرافیا و برنامه‌ریزان شهری، متولیان و مسئولان شهری کشور قرار گیرد.

احمد پوراحمد

استاد دانشگاه تهران